

A MÉRHETŐSÉG DILEMMÁI

A szociálisan elkötelezett design- és művészetalapú beavatkozások
hatásvizsgálati lehetőségei

Szerencsés Rita

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Doktori Iskola
Művészettudomány (designelmélet) PhD
Designkultúra-tudományi tagozat

TÉMAVEZETŐ:

Illés Anikó, PhD
habil. egyetemi docens
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem

Budapest, 2023

TÉZISEK

A feltáró jellegű kvalitatív kutatáson alapuló értekezés célja magának a hatásvizsgálatnak a feltérképezése, az egyes projektek átfogóbb, és konkrét hatásmérésével szemben.

1. A gyakorlat és az elmélet határán, a meglévő eszközkészletek és módszerek alkalmazásával kísérleti módon, olyan hatásvizsgálati törekvések és rendszerek érvényesíthetők és implementálhatók a szociálisan elkötelezett design- és művészetalapú beavatkozásokra, azon belül a szociális design projektekre, amelyek a hatásvizsgálatot rendszernek tekintik, a trianguláció elve mentén a módszertani pluralizmus és az adatfelvétel sokféleségét támogatják az érvényesség és a hitelesség jegyében.

2. A civil és szociális szféra tevékenységének hatásvizsgálatában emergens megközelítések alkalmazhatónak bizonyultak a művészeti beavatkozások esetében. Ezek főleg a hatástervezés és a hatáscélok definiálásához használt eszközökben köszönnek vissza, de elméleti és strukturális alapot is biztosítanak, emellett több olyan narratív módszert is jegyeznek, amelyek némi sematizálás után transzferábilisak a szociális design helyzetekre is.

3. Ha és amennyiben a vizsgált célközösség képessé tétele, kapacitás- és kreativitásfejlesztése, valamint önbecsülésének növelése az egyes szociális design beavatkozások célja (a vélt vagy valós tanult tehetetlenségéből való kimosztás és a társadalmi mobilitás távlati céljaihoz illesztve), úgy az ebben történő elmozdulás vizsgálható szociológiai, antropológiai és pszichológiai módszertanokkal, elemzéssel. A legtöbb módszer, amely a design folyamathoz is illeszkedik a kvalitatív kutatási eszközök sorába tartozik. Megközelítések tekintetében inkább antropológiai eszközkészletről beszélhetünk, míg semi-kvantitatív helyzetekben inkább szociológiai technikákról (kérdőív).

4. A hatásvizsgálat a művészeti/design folyamat integráns eleme, azaz a design gondolkodás egy állomása, azt informáló adatforrás de egy külső réteg is egyben, melynek célja csupán a beavatkozásra vonatkozó minőségbiztosítás és legitimálás. Mindkét állítás igaz és mégsem áll fenn dichotómia. Ideális esetben a hatásvizsgálat beépül a design folyamatba, de nem úgy, mint ahogy például a prototipizálás egy fázisa a design gondolkodásnak. Ehhez az

inherenciához képest kívülálló a hatásvizsgálat, ugyanis dedikált idő és figyelem szükségeltetik hozzá. Fontos viszont, hogy a beavatkozás idővonalán és időpillanataiban a hatásvizsgálati feladatok is teret, időszót kapjanak. A reflexivitásra, a történetek feldolgozására idő kell, így bizonyos szintig szükséges elkülöníteni a szó-szoros értelemben vett design workshoptól, viszont magában az átfogó design folyamatban továbbra is legitim helye és a szerepe van a mérésnek és hatásvizsgálatnak. Eredményeik pedig táplálják és visszainformálják a design folyamatokat, utat mutatva annak, hogy milyen irányban érdemes folytatni a co-creationt és a co-realizációt (ez implicit kapcsolódik a minőségbiztosításhoz is). Emellett viszont az adatok tervezett elemzésével olyan kijelentések desztillálhatók, amelyek publikálva a beavatkozás hitelességét növelik (már maga a hatásvizsgálati folyamat növeli egy beavatkozás hitelességét), illetve alátámasztott elmozdulás megállapításaik segítik legitimálni a beavatkozás értelmét.

5. A designerek, kutatók és a célközösség mind-mind alanyai, adatközlői és kutatói egy hatásvizsgálati folyamatnak. Ergo érdemes a hatásvizsgálat architektúráját olyanra készíteni, hogy designerek és design kutatók által is elvégezhető legyen az adatfelvétel és az elemzés, emellett olyanra, ahol mind a designerek, mind a design kutatók is bekapcsolódnak a vizsgálatba a saját narratívájukkal. Ugyanez igaz a további szereplőkre, akik a részvételiség és inkluzivitás jegyében aktív alakítói, társ-kutatói tudnak lenni a hatásvizsgálatnak.

6. A már létező technikák transzformációjával, kiegészítésével elérhető a szükséges komplexitás és specializálás gyakorlati helyzetben is megállja a helyét, ugyanis nem pionír eszközökkel zajlottak a kísérleti hatásvizsgálat, hanem a társadalomtudományok és a civil szektor által már kipróbáltan és biztonságosan alkalmazott eszközök adaptálásával. Design technikákat viszont (perszóna építés, térképezés, naplózás stb.) továbbra is érdemes alkalmaznia a hatásvizsgálatnak, így érzés szintjén és jellegében kontinuumot képez a design workshopokkal és adekvátan tükrözi a design folyamat komplexitását. Sőt ezt erősíteni is szükséges pontosan az élményfaktor biztosítása érdekében például közösségi aktivitássá, workshopká alakítás formájában.

7. A kreatív folyamatokban való részvétel, a kreativitás minőségének megtapasztalásán keresztül közvetett módon hat az önbecsülésre, önbizalomra és a cselekvő, valamint kezdeményezőkézségre. A kreatív kompetenciafejlesztés mint kiemelt indikátor a designben is egy eszköz, mintsem cél, eszköz általános személyiségjegyekben és attitűdökben elérhető változások katalizálásához. A meglévő hatásvizsgálati módszerek nyújthatnak megoldást a

kreativitással összefüggő változásokra, az önbecsülés viselkedésbeli leképeződéseinek külső megfigyelőktől származó visszaigazolására, viszont minden esetben kvalitatív és szubjektív alapokon. Ezek szubjektív adatok összesítése lehet a kvantitatív alap, viszont az önreflexió, önbevallásos, internalizált és kognitív szinteken felismert elmozdulás megállapításra használható eszköz, módszer továbbra is kérdéses.

8. Maga a hatásvizsgálat mint rendszer non-lineáris és érdemes a grounded theory elviségét követnie, de az azon belül alkalmazott eszközöknek és módszereknek a linearitást sőt a temporális linearitást érdemes követniük a komparativitás biztosítása érdekében.

9. Részvételi akciókutatás jellegű vizsgálat – a hatásvizsgálati folyamatnak a folyamatos visszacsatolás és a változók organikus módosulását kell tükröznie. A részvételi akciókutatás magában hordozza a bevonást, a hatásvizsgálatba bevont szereplők viszont személyiségükből, foglalkozásukból, szerepükből adódóan agendával rendelkeznek, így megfigyeléseik, benyomásaik és történeteik is implicit módon ezt az agendát szolgálhatják. Az agenda feltárása tehát egy feladat a hatástervezés során és kontroll változóként érdemes lehet beépíteni az elemzésekbe.